

[illegible]

Յգտագործելով Բ. Լ. Ստանիսլավսկու «Երկուցույս» վարդապետին, Լ. Մարտիրոսյանը, Դ. Է. Էնգ
Մարտիրոսի Գեորգի Աշուղի խոսկիկներին գրեման է Դ Մարտիրոսի, Էնգի և Բ. Լ. Ստան. Էնգի Մ. Գ. Մարտիրոս
Գեորգի արձակագրությանը: Դ. Մարտիրոսյանը Անգլո-Ռ. Ստանիսլավսկու Է. Մարտիրոսյանից գրեման է
Մարտիրոսի և Լ. Մարտիրոսյանի խոսկիկներին գրեմանում: Գաղափար, Անգլո-Մ. Էնգի և Լ. Մարտիրոսյանի
արձակագրությանը:

“**保护知识产权 保护知识产权**”

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

Քաղաքիս հայագրի ժողովոցը և քիւրաք
զեալի հրկիզութեանը պատճառաւ գտն
ուելով պաշարուած էր, չէ թէ հիմայ միայն բա
ւական մարիմարու եցաւ, այլ անպատմիկ ու
նիտ թեամբ լցաւ լեռացաւ, այն ինչ անցեալ
միջնէկի մեր նախկին առաջնորդ Բարձր Աբրա
մ Պաշտ Էրբ Կապիւրպաւի* գործեալ մեզի
առջնորդ կարգուելով մօտ օրերս Կաղապի
նի գետը ի աստ Իգմիք ձանապարհ ելած ըւ
րաւեղաւ:

Յիսուսի այսպէս քաղաք մը այսքան երկար
անմեակ առանց հոգեւոր հովուի քննարկել
ուրեք տեղւոյն հոյալի հասարակութեան, և
անուամբ հիմնութեան առանկ գծուար վիճակի
ըլլալով՝ ըստ ամենայնի կարօտ էր ապակո
լլալէր և բարեկնամ հոգեւոր տեսչի մը։ Ուստի
մէջնոր հասարակութի կոտամեղնուպօրոյ Բարձր

Արքայան Պատրիարքին և Եպիսկոպոս ամիրանե-
րուն՝ որ քաղաքիս ապրեկան յարդամեմար իշ-
խանաց թմուհանադին աղերսադիրբեր չե մեր-
ժեղով՝ բարեհաճեր են յիշեալ խոհեմափայլ
բարձր Արքաւոր մեզի առաջնորդ ընարգելելուն
մասին հոգ տանելու :

Ենչու չառ րապետաց իմիչ սեպուի քաղաքիս
հարսել ինկերն՝ որ այս աղաքսեր և ուսումնասեր
զէսիս առաքելականն հոգի թխնը վերապին
պիտի վաշելինք 7 որուն ամենապոյնի հոգու
թխնն և ամեն վիպու ծննդուն մէջ հայրապետ թ
ինամբով կառավարու թխնը՝ չէ թէ լսելով՝ այլ
փորձով ինչ դիտեմք, անոր համար կրիտ թխնը
ամենքս այլ ամենայն սրտով րաքինալ թխնու տա
Բառաւած որ՝ Երբին րապէք Արքապետ թխն
չնպհարերու թխնը որ իր առաջ արժանի ընէ
մկիս :

Հիւրընկեր իրելուսն Օսմանեան Հէնէ
Լաւան անտէն շրէշ և քաղաքիս պատմիչները
Սպարափոխ տօնախմբում թիւեր ծանուցին քաղաքիս

Տաճիկ ժողովուրդին և երեք օր շարունակուե-
ցաւ նոյն տոնակերութիւնը սոխորական արար-
դութեամբ :

— Եղեալ շարաթ օր քաղաքին ծովու ղըշ
եակին մուր տաճիկ ժը՝ յոյն որսորդ մը սպաննէր
է վրէժխնդրու թիւան պատժանաւ։

— Բանի մը սը յոստը 12 բանեւոր՝ որ նոր չե-
նու թեանն ո՛ր վնայ կը բարեբաղ՝ ին, որմ մը (առ աջ
մը) փութելով ամենն ալ ինչո՞ւն որ աւելցան, և ա-
նոնց ինչ զեքաղդարս չե լառ սարդափը սը սարքին :

U... .. Skap

[illegible][illegible]

ቅ.በኮ.ዲ.ሪ.፤ በኮ.ቴ.፡።

425

[illegible]

Անդրապատի մէջ կրօնից աղաքաւորութիւն տարուելուն
անդրապատի որդեկոց հոռակաշուան և նոր աշանդ
ը հաւատար արտօնութիւն ունենալուն զիտար
աշանդուն մէջը Գլխահաւոր կամ ժողովաւորութիւն ա
նով հաւատարած ընկերութիւնն է : Դրանք
Պիւս Թաղկեղուն և զօրանալուն հաճար՝ հոռակա
ները և արտօնութիւնները միակերպ ջանք ըրին և
միակերպ և աշխատեցրուն միայ ասով երկցած
միութիւնները ի՛նչ բարոյ և ի՛նչ հանգիստ ապրու
թիւնով՝ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի բանն
է : 1839 թուին սկսեալ՝ այս ընկերութիւնն մէկ
տարի և պիտուական ընկերութիւն մը տնայութի
ուն և միայն իսլամապի մէջ հինգ միլիոն հոգի
տնակին տնայալ տարի (1844/ը) . որ այս ընկե
րութե յառաջ երթալուն զիտար մէկ պարտա
ն է :

որ որ արհեստ և արհեստներով անդամ է արդ արդ
 և անհատի Բարձր քաղաքական հասարակութեան
 և պաշտպանութեան, և հասարակութեան կրօններն
 արդ և սոցիալականացնող հասարակութեան ունե-
 ւորութեան անհատական կրթ կը զբոսանան, և նր-
 անցին՝ անոր սոցիալականութեան և բարձր և

հաւատքին դպչել և հանձնակիր բլրացնէ՝ վերքերին
այն և որ՝ ազգային յատկութիւնները կրթութեան
կրթարկարացունեն, և վերջապէս կ'աշխատեն և ազ
գութիւնը կրկնորոշուի։ Անգղիայի քաղաքական օրը
նայ գործը ասանկէ էր ասանկ մը՝ և մօտ ասանկերս
խղճանայի վրայ։ Եւ ատ ասանկ շրջէր խղճանաւ շա
վըտաւ վիճակի մը մէջ էր և ասոր պատճառը
անգլիայի ուրիշաց մէջ կրթանութիւնը։ Տեսայ շատ ջանքով
և շատ աշխատութիւններով և զարմանալի երկայն
մտութեաւ որ՝ այն խնդրութեան վիճակէն դուրս ելե
լու սկսած է անգլիայի կառավարութիւնը այս կրթ
գրիւն վրայ բանութիւն կը բանեցունէր և ասոր բնակչաց
մէջն ալ ատոր համար լուսով տեսակ մտութիւններ
և գէշութիւններ մտած էին և այն գէշութիւններս
ալ ասանկ թշուառութեանը պատճառ եղած էր։ Եւ ատ
տակ ունեցողը հանգիստ ուրբիւր էինայ նէ՝ բարբը
կրթեանց, և այդ ինչ միջինէ պատճառաւ գէշու
թիւնը ասկէ պակշտուի է և ասանկ անցնելով
միտքը բոլորովին կրթունայ և ապա և անասունի պէ
տան մը կ'ըլլայ։

Ինքզինացի մէջ այս ըստններսս կրնայ պատահա-
նել թէ՛ Խաչմատալի թշուառութիւններուն պատճառ
հրէն մոռութիւններն էն . ինչպէս էն ծաղուի ինչը և
այնչափ խմաւորք . կարելի է որ՝ այս գեշութիւններս՝
դրուն պատճառը միայն անգղիայի օրէնսդրութիւնն
էր , Խաչմատաչապ աշգին և ցեղին բնական յատուկ
տանի մը սէս սեպէ :

Հիմաւ, այս ինչ ժողովուրդիս իշխանութիւնը
որ մոլորի իմեն երեւնէ եզեցած ու է. ըսց
յն լին անոր որ՝ վեցհարիւր տասն շատնեւն տաս

տից բռնութեան և հարստահարութեան տակ էին .
 թէ որ ասոնց վրայ զարմանալու արժանի բռն լը կը
 փնտռես նե՛ մտով կը դռնես . զարմացիր թէ վնց
 հարկը տարի բռնութեան տակ մնացող աղք մը աս-
 կէց ու երկ թշուառութեան մը չե՛ ինկեր : Իսլան-
 տայի գեղացին իրաւ հին ու մին հագած է , բայց աղ-
 նիւ , սիրտ ունի . և Իսլանտա այն թշուառութեանն
 բուն մէջ յիշալով՝ որուն համար կ'ըսեն ին իր ընե-
 լովն է անանկ ըլլալը , անարգութեան արժանի չը-
 լալէն զատ՝ զարմանալու անդամ արժանի է . իրաւի
 իրեն առաջին պայտառութեան պնճակէն ինկած է ,
 բայց արիւթ իրեն և սիրտ ունի . մէկ էկեաց շուռչ մը
 դրպէ իրեն , շուտ մը կը կենդանանայ , և առաջին կա-
 րողութիւնը կրնայ ծորէն ձեռք ձգել , բայց այս մկկի
 չգնեմ . իր նախնիքներէն սորված հաւատքը շուրա-
 նալու համար առանկ ինկողութեան և թշուառութեան
 յանձնառու ըլլալին ալ՝ Իսլանտացոյց համար փա-
 ռաւոր և մեծ բան չե՛ մի : Ընդհանրօրէն և սաստիկ
 բռնութեան ո՛ր աղք դիմացիր՝ և արագային ըսյօր բո-
 լորովին չե՛ կ'որմնացներ :

Պատեմք է որ՝ մեկ աղբ մը խեղճութեան մէջ էյ-
նայ՝ և իր վիճակը աղէկիբ դարձունելու յոյսը կորսուն-
ցունէ նե՛ր սիրար կընկոյտի, կը իմուռնայ, ծաւր ինեան
կ'կենայ, և իր քաշած առաւարտէպը քիչ մը ասծն
մտաւալու համար՝ իկը զինք մուռ ինքններու կուտայ,
զի մտածելը որ՝ այն երեսէն ալ տրիշ գեշութիւններ
պիտի քաշէ։ Խոշանտացի ու քաւիմ ալ որոյ՞իս, ա՛ծիւ-
նը (հաւը) այս է, որ իր մշակած կտոր մը գետնին
տերը չիկնար ըլլալ, իր քրտինքով՝ մեկ հարուս-
տի մը ինչքը պիտի ճկելունէ, իր ընտանեայտ քա-

նէսի) . անոնց մէջ գտնուած երկի մարդոց շատը երկրագործ են կամ դարբին (շեկնկեր) , կամ ոսկերիչ (խուլուճի) կամ խոնարհաբան կամ երամիշտ . հինգ տունուորէն քիչ ուզողն չի ծախուիր . բայց ամեն մէկուն զինք՝ սովորական գինէն սուքաթ մը (բաւալ մը) վար է . և վճարելուն ալ գիւրդութիւն կուտան :

Այս յայտարարութիւնս անշիւքեան ծագը (շախա) կրնանք . բայց չէ . իրաւ . բայց քանի որ քառասուն տարեկան իշխանութեամբ օրինաւոր ալ եղած է : Այն զի՝ Աւանքի Վարաճա իշխանին 1818 թուին շինած քաղաքական օրինաց գիրքը՝ որ Ուլահի և Պաշտանի մէջ մինչև հիմայ կրթանի , գերի առնելու ծախելու իրաւունքը՝ յատուկ օրէնքով կը հաստատուէ :

Ուստի այս ատենս՝ որ Արագոյի մեծամեծ տէրութիւնները անհուն ծախքով՝ ծոգուն վրայ նաւեր կը պարտադրեն , որ սե գերիներ առնելու ծախելու վերջնայ . բայց ձերմակ գերիներ առնելու ծախելու իրենց աշխիւ առաջը՝ նոյն իսկ Արագոյի բաժնին քրիստոնէից երկրին մէջ՝ և քրիստոնէից ձեռքը բլալը՝ քիչ զարմանալու չէ :

Տեղաւորացի մէջ հետեւեալ պատճառներն ալ գրառու է :

Իսկ մը ատեն ստա՛յ՝ Նիկիթեոսայի Հեփթօգը Ֆիւլա տէրը՝ մէկ զաղ զիւցի քիմիագետ մը մեղադրելով Պ . Տրուսիւ սնուն , որ Համարտի տեղը կրթանիք . մեղադրուող՝ որուն առնուն էր թողման Հէնքի Հօքեր , բանուկցու . քառասունը եղաւ . և մահապարտ վճարուեցաւ : Ենդիւցի սովորութիւնը անանկ է որ՝ մէկ մարդու մը համար մահուան վճիռ տրուի նէ՛ անի .

շած տառապանալը ամենին ինքի պիտի չընէ : Անժուկալութեան պատճառը այս եղած է . Իսլամայի վրայ ծանրացած գէշութիւններուն ամենին մեծը՝ իրենց գիւրդը խրովուքի տալիքին է :

Այս դարու սկիզբները Իսլամտաւ պարտադրող ծառայարհորդ մը՝ որ իր աղջին յատուկ պաշարմունքներէն բոլորովին ազատ ալ չէ՝ իր յիշատակարաններուն մէջ ասանկ կ'ըսէ . "ագիւց խմելիք գործածելը խափանելու համար Տուպին քաղաքը ինչ ծամ . բայց բրնձնին նէ խեր չըբաւ . բայց քահանայները օրէնքէն աւելի բան տեսան , մէկ կամ երկու կամ երեք ամիս միայն խմուրէ ետ կենալու վրայ՝ քահանային տուած պատուէրը միտիկ չըլլալէն խիստ քիչ պատահած է" :

Այնչեղ եռասուն և հինգ տարի առաջ Իսլամտայի քահանայներուն համար՝ այս ծանապարհորդին տուած վկայութիւնը՝ այս ժամանակիս ալ շատ յարմարութիւն ունի , որ քահանայներուն մէջ այս բանիս վրայ քարոզութեան ելելով կրցաւ իրեն ժողովուրդը գիւնդութիւնով հասած գէշութեան աստիճանին աղէկի դարձունել : Ս'եղ կրնար ըսել որ՝ Ենդիւցի անշած ատենուան կառավարութիւնը՝ Իսլամտայի գէտ հանած հալածմունքներովը բան չի կրնալ վաստդելով՝ այս մարդկեանս ծանրութիւն անոնք ոչ ընչացուեալու ձեռք դարկաւ . քանզի խմուրէ ելել խարձաւունք փոխարէն պարգեւներ ալ տալու պատաշխատ . ասոր վերայ խմուրէներուն գործածութիւնը շատաւ . մանաւանդ՝ Ա իսքի կամ Աւսթի ըսուածը . որ համարեն (շախարհէն) եղած ոգիքն է . և հետք բարկ օդի (բախի) կամ արջուս (զաճ) կը խոտենն :

կայ բանտը կրկնեն մինչև որ մեղացունելու օրերնին դայ . և այն միջոցին քովը մարդ չեն հանդիպուներ . Թուրք ալ զալու բլալ նէ՛ կը բանան և անանկ կուտան . շրջայ որ մահապարտ մը բլալ մէջը , և դատապարտաւոր ինքը գինք մեղացունէ : Վանդի չարագործը հրապարակաւ մեղացունելուն նպատակը՝ միայն այն չարագործը աշխարհքիս երեսէն կ'երացունելը չէ՝ , ալ քիչ շարագործներուն ալ սովորել օրինակ մը տալ է . և այս օրինակի կրկնութիւն հասարակութիւնը՝ երբ որ չարագործ մը ինքը գինք մեղացունէ : Որ մը Վիկտոր բանտը գիր մը եկաւ . որուն վրայի հոռոյն Հօքերին էր . բանտապետը գիրը բացու . և շատ զարմանք եկաւ իրեն . երբ կարդաց որ Հեփթօգը Ֆիւլայի ապստամբութիւնը ընողը ուրիշ մարդ է եղեր . որ այս գրովի իր ըսած յանցանքը խտտովանելով գինքը երեսն հաներ է : Վրոյս մէջ գրուած էր որ՝ Պ . Տրուսիւն սպաննողը եւ էմ . անոր տրիւնը աշխիւ առնէն անգին չեթար . և անանկ անհանգիստ եղած եմ խղճմունքիս ամենակիւ , որ ապստամբութեան համար հարկ կը տեղիկ՝ յանցանքս խտտովանելու . և Հօքերին ալ կ'ըսէր որ չեթարմայ . քանզի քու մահուան օրը մեծ է , բայց չմեղիս պիտի :

Բանտապետը՝ ինչ ատեն այս գիրս կարդաց նէ , շուտ մը Ենդիւցի խնացուց , և զիրը գրողը փրկարուցին . Կասան . բանեցին . և շուտ մը քննութիւն և հարցմունք ինքիս սկսան : Կասա , իմ անունս է Վիկտոր . և Տուս Վիկտորին կ'ըսէր եմ . որ Ենդիւցի Ենդիւցի համար բանտապետութիւն կը չինէ և կը խաղայ : Հօքերին զեղուած գիրը գրողը եւ էմ ըսաւ . բայց հարցմունքով հասկը ցուեցաւ որ՝ Հօքերը իրեն ծանցած մար-

Ենդիւցի կառավարութեան ներկայացած ծանուցական գրի մը մէջ կը պատմուի , որ Տուպին քաղաքին միայն մէկ փողոցը՝ որ հարկիս ինքնուր տուն միայն կը գտնուէր , այս փաստակար խմելիք ծախուելու յիսուն խանութ կար : Երբ որ գէշութիւնը շափու անցնելով՝ կառավարութիւնը ասոր ծարր հողալու ըստիպուեցաւ նէ , այս կողմէն եկած եկամուտներուն վերակացութիւն ընող մարդիկ՝ կառավարութեան ջանքը ոչնչացուցին . որ իրենց վաստակը ձեռք չի հանելու համար՝ աներու մէջ այս խմուրէս և սղի չինուելու թողութեան կ'ընէին , կառավարութեան հրամանին գէտ : Վիկտոր ինքիս ասանկ պաշտպաններ գտնելով՝ Իսլամտայի մէջ ետեւ և տեւ զօրանալու վրայ էր . ասով հասարակութեան խեղճութիւնը՝ որ այն ատեն ալ քիչ չէր , օրէ օր կը շատնար . գինուութիւնը աղքատներուն մէկ սրտութիւն մը կուտար , յուսահատութենէ կը պահէր . որ իրենց չբաւորութեան մէկ զօրաւոր դեղ մը չի կրնալով գտնել : Իսլամտայի դեղացիները քանի մը գաւաթ Ալիէ կը խմէին , իսկ ընդին կը խոսնային , և մինչև իսկ Վրենի գլուխին վար նէ՝ քաշածնին մոռցած կ'ըլլային . մինչև 1834ը՝ Ենդիւցի և Վիկտորի Իսլամտա խարճուած խմուրէին գինը 1250 միլիոն լիւր Բէրլէն (137,500 , միլիոն գահեկանի) կը հասնէր . միայն Իսլամտա ծախուածնին գինը էր 1500 միլիոն 175 միլիոն լիւր Բէրլէն (16500 էն միլիոն 19750 միլիոն գահեկանի) . տարի տարուան վրայ :

Ենդիւցի և Վիկտորի ալ այս ատենը այս գէշութեան մէջ ինկած էին . բայց հիմայ աղէկանալու ծախքուն մէջ՝ Իսլամտա անոնցմէ եկել և անոնցմէ շուտ առաջ կ'երթայ :

զը չէ՝ . և չէր կրնար օրինաւոր պատմաւոր մը գրուցել , և որովհետեւ Հօքերը՝ իրեն Պ . Տրուսիւն սպաննողն բլալով զատապարտաւոր է և պիտի մեռնի , ինչու համար ինքը իր յանձնքը երեսուն հանեց որ Հօքերը տղապուի և ինքը մեռնի անոր սեղը . ըստ որում՝ Հօքերին մեռնելովը իր յանցանքն ալ կը դոցուէր : Այս հարցմանս պատմութեան չի կրցաւ . տալ : Այս մարդս խեղդացած կը հարուի . և Ենդիւցի ստորին գերատնտերէն մէկը կը խմանի . հասարակութիւն կրկնուեն եղեր այն քաղաքայիք , որ այս մարդս Պ . Տրուսիւն մահուանը բնաւ մէկ ինք . պով մը հաղորդ չէ՝ . կարելի է որ տարիքէն ձանձալացող անգիւղացիներէն մէկը բլալ . որ իր մեռնելովը մէկ աղէկութիւն մը ընել մաւածելով՝ այս չարագործ մահապարտ ապստիք բարեկործութիւն մը սեպած է՝ ծուռ դատաւում . և ինքը՝ իրեն համար այս սնուրը պարտաւորութիւնս բրած է :

Պրուկիկի գրութեան Հիտոակա հասարկի գեղին գովերը մեծ կակ լոճի մը մէջ հինգ հատ կարաց (թոյ) տեսնուեցան . որ նշանաւոր էին թէ՛ պրուկիկի կամք , և թէ՛ ինքուրնին իրաւ ձեռնակ բլալուն տեղը՝ մեծրագոյն բլալով : Տորգոս Պրաթիս սը՝ որ Բնասիսն պատմութեան տակի հմուտ իմաստուն մարդ մըն է , և Պրուկիկի քաղաքը կը թնայի , այս թուաններս քննեց , և շատ զարմանք եկաւ իրեն , երբ ստուգեց որ՝ նախապէս ըսուած տեսակէն է , որ Ենդիւցի շրջանուին կամ հիւսիսային բեկոն տակը ինկած երկրիները գտնուելուն համար՝ այն տեղի բնագետները ասոր աղաքն կապալ կ'ընեն :

Պարզաւոր մարդ մը այս բանիս և հասարակաց գէշութիւնը տեսնելով սիրող կը շարժի . ուստի Խաթիւ-Իսկան անունով շատ ընկերութիւններ հաստատուցան , որ հասարակութեանը ասանկ տեղի տեսնուած գէշութիւններու պատճառ եղող մեղութեան մը ազատեն :

Բայց ասանկ բարոյական գերութիւն մը տիրել էր աղջին վրայ նէ՛ ասոր բնութիւնը ինչպէս կ'արեւելէր , շատ մարդ ասոր ծարր կը փնտրէին . և շատ ծարր բնէ և խեր չի տեսնէն եղբ . Իսլամտային նախախնամութիւնը կամեցաւ աշխարհիս մէկ նոր տեսարան մը շնորհել . որով հասարակին ուժը մէկ վիշտութիւն մըն ալ գտնէ :

Իրոթեթմանները աշխատել և օգուտ մը չի տեսնելէն ետքը՝ քանի մը Վաթիկ ըսուած Իրոթեթմաններ՝ մէկ Հոռմաղաւան կրօնաւորի մը ինկան , որ առանձին կեանք մը կը վարէր Իսլամտայի Վաթիկ քաղաքը : Այս խմուրէ մարդս ատեն մը Խաթիւ-Իսկան Ինքի-Իսկան գլուխ բլալ չուեց . որ այս բանին համար զինքը կ'աղաչէին . բայց վերջը՝ չեթարմալով որ ինչ զարմանալի բաներու գործիք պիտի ըլլայ՝ յանձնառու եղաւ :

Ա . Սիմեոն . (կրօնաւորին անունը այս էր) 1838էն մէկ մեղինկ (ժողով) մը գումարեց . և Խաթիւ-Իսկան Ինքի-Իսկան առաջին հանգիստար ժողովը տնկայ եղաւ : Այն ատենը Ինքի-Իսկան քանի մը հարիւր հոգիէ խաղկացեալ էր . բայց թէ՛ մը ետքը հազարաւոր մարդիկ սկսան Վաթիկ Խաթիւ-Իսկան ամեն կողմէն , խմուրէն կ'արուելու խոթաւոր համար : Վաթիկ մէջ եղած զարմանալի բա-

